

Vapauksien globaali vahvistuminen ja ihmiskunnan parempi tulevaisuus

FRANK MARTELA

Mihin suuntaan ihmiskunnan arvomaailma on tällä hetkellä kehittymässä? Kohti yksilön vapautta, itsensä toteuttamista, suvaitsevaisuutta ja tasa-arvoa korostavia arvoja. Tämä on yksi Christian Welzelin pääteeseistä kirjassaan *Freedom Rising*. Väitteensä tueksi Welzel esittelee vaikuttavan joukon analyseja, joiden perustana on World Value Survey (WVS). Sen puitteissa on kerätty edustavat otokset yli sadasta maasta, jotka kattavat 90 prosenttia maapallon väestöstä. Tulokset osoittavat, että emansipatiiviset arvot – joilla Welzel viittaa ihmisten autonomiaa, henkilökohtaista valinnanvapautta, tasa-arvoa ja ilmaisunvapautta tukeviin arvoihin – ovat nousussa paitsi Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa myös Lähi-idässä, Aasiassa, Etelä-Amerikassa ja Afrikassa. Vaikka erot näiden alueiden välillä ovat toistaiseksi suuret, on suunta kaikkialla sama. Welzel esittääkin, että nämä eivät ole mitenkään ”länsimaisia” arvoja, vaan universaalisti se arvomaailma, jota kohti ihmiskunta kulkee siinä vaiheessa, kun se vapautuu puutteesta ja sorrosta.

Welzelin mukaan valtaosan historiaansa ihmiskunta on elä-

nyt sorron alla. Maanviljelyn myötä syntyi hallintomalli, jossa pieni eliitti alistaa kansaa. Muutama pienimuotoinen poikkeus löytyy, mutta yksikään suuri yhteiskunta ei hänen mukaansa poikennut tästä mallista ennen vuotta 1500. Vasta silloin kylvettiin siemen uudelle yhteiskuntamallille, jossa kansalaisten oikeudet, hyvinvointi ja poliittinen osallistuminen nousivat keskiöön ja valtion toiminnan päämääräksi. Tämä johti taloudelliseen toimeliaisuuteen ja innovaatioihin: teolliseen vallankumoukseen. Se, että tämä uusi malli syntyi Länsi-Euroopassa ja levisi ensin Japaniin, Pohjois-Amerikkaan, Australiaan ja Uuteen Seelantiin, ei ollut sattumaa. Kirjansa toisessa suuresa teesissä Welzel esittää, että syy oli maantieteellinen: nämä sattuvat olemaan ne maailman kolmat, joissa suhteellisen viileä ilmasto yhdistyy läpi vuoden jatkuviin sateisiin ja kulkukelpoiisiin vesireitteihin.

Jatkuvat sateet tarkoittavat, että maanviljely on itsenäisempää eikä vaadi samanlaista keskusjohtoista kastelujärjestelmän koordinaatiota kuin esimerkiksi maanviljelyn syntysijoilla Lähi-idässä. Itsenäinen maanviljely

Christian Welzel
Freedom Rising
Human Empowerment and the
Quest for Emancipation
Cambridge University Press,
2013

tarkoitti itsenäisempiä ihmisiä, jotka vesireittien ansiosta pystyivät osallistumaan kaupankäyntiin omaehtoisemmin. Viileä ilmasto tarkoitti vähempiä tau-teja ja sitä myötä alhaisempaa syntyvyvyyttä ja enemmän panostusta yksittäisiin jälkeläisiin esimerkiksi koulutuksen muodossa. Kun tällaisilla maantieteellisillä ominaisuuksilla varustettu alue saavutti riittävän väestötiheyden, alkoi kiihtyvä kehä, jossa taloudellinen aktiivisuus, emansipatiiviset arvot, innovatiivisuus ja kansalaisten lisääntyvät oikeudet ruokkivat toisiaan johtaen teolliseen vallankumoukseen. Welzelin analyysi osoittaa, että näiden pysyvien maantieteellisten tekijöiden pohjalta rakennettu maakohtainen indeksi korreloi vuoden 2005 teknologisen kehityksen kanssa kertoimella 0,88, mikä osoittaa häkellyttävän vahvaa ennustuskykyä (koska tässä tapauksessa kansaalisuuden suunta on selvä).

Vaihtoehtoisia teorioita teollisen vallankumouksen syistä on esitetty, mutta Welzel osoittaa, että mikään niistä ei ole läheskään yhtä ennustuskykyinen kuin tämä indeksi.

Ainoa toinen muuttuja, joka hänen vertailevassa analyysissään pääsee samoille lukemille, on syntyvyys, mutta se, että Länsi-Euroopassa oli jo vuonna 1800 muuta maailmaa alhaisempi syntyvyys, on myöskin seurausta näistä ilmastollisista olosuhteista.

Mitä tulee taloudellisen kehityksen, arvomaailman ja instituutioiden väliseen itseään ruokkivaan kehään, Welzel esittää kolmannessa suuressa teesissään, että niiden pääasiallinen kausaalinen järjestys kulkee toimeentuloon liittyvistä vapauksista emansipatiivisempaan arvomaailmaan ja viimeiseksi tätä arvomaailmaa vastaaviin institutionaalisiin rakenteisiin, kuten kansalaisoikeuksiin. Tämä on päinvastainen teesi kuin esimerkiksi Daron Acemoglu ja James Robinsonin¹ paljon esillä ollut näkemys siitä, että inkluusiiviset instituutiot ovat talouskasvua selittävä tekijä. Welzelin mukaan talouskasvusta ja teknologisesta kehityksestä seuraava suurempi toiminnanvapaus johtaa siihen, että ihmisillä on enemmän vapauksia joita puolustaa. Tämän vuoksi he alkavat arvostaa vapauksia enemmän – emansipatiiviset arvot vahvistuvat. Ja kun ihmiset arvostavat näitä vapauksia enemmän, vahvistuu poliittinen paine, jonka tuloksena vapaudet ja oikeudet kirjataan lakiin. Welzel näkee, että kaikki

ihmiset haluavat vapautta, mutta meidän vapaudenkaipuumme on adaptiivinen: kun olosuhteet eivät mahdollista vapauksia, tämä vapaudenkaipuu tukahtuu. Siksi jatkuvasti nälkäräjällä elävät viljelijät tai tiukan diktatuurin alla elävät kansalaiset eivät usein edes kovin vahvasti kannata emansipatiivisia arvoja. Mutta kun tietty elintaso saavutetaan, alkaa murros arvomaailmassa: ”Vähentyvät selviytymispaineet avaavat ihmisten mielen, saaden heidät priorisoimaan vapautta ennen turvallisuutta, autonomiaa ennen auktoriteetteja, erilaisuutta ennen yhdenmukaisuutta, ja luovuutta ennen kuria.”

Jälleen Welzel esittää vakuuttavaa empiiristä todistusaineistoa väitteidensä tueksi. Maiden sisäisten ja välisten vertailujen sekä kausaalisia muutoksia mittaavien aikasarja-analyysien avulla hän osoittaa, että viimeisten vuosikymmenten aikana pääasiallinen kausaalinen järjestys on tosiaan kulkenut teknologisesta kehityksestä emansipatiiviseen arvomaailmaan ja siitä näiden arvojen mukaisiin poliittisiin muutoksiin. Vaikka kausaalisuus kulkee myös toiseen suuntaan, on tämä suunta huomattavasti selitysovoimaisempi. Hän osoittaa myös, että emansipatiiviset arvot ennustavat sosiaalista aktivismia paremmin kuin esimerkiksi ihmisten tyytyväisyys nykyoloihin.

Welzel ei malta olla esittämättä näkemyksiä myös hyvinvoinnin lähteistä. Hyvinvointi on globaalisti kasvamaan päin. Tämä näkyy, kun katsotaan eliniän pituutta tai esimerkiksi ihmisten kokemaa elämäntyytyväisyyttä. Tärkeä syy on teknologinen ja materiaallinen kehitys, mutta Welzelin mukaan myös arvomaailman muutoksella on osan-

sa: mitä enemmän ihmiset painottavat sisäisiä, itsensä toteuttamiseen liittyviä tekijöitä eivätkä ulkoisia, materiaalisia tekijöitä elämäntyytyväisyyttä arvioidessaan, sitä tyytyväisempiä he keskimäärin ovat elämäänsä. Ja emansipatiivisten arvojen nousun myötä ihmiset painottavat tänä päivänä näitä sisäisiä tekijöitä enemmän kuin koskaan aiemmin.

Kirja on suurten teesien ja linjojen teos. Siksi kaikkiin detailjeihin ei ehditä perehtyä. Esimerkiksi jotkut käytetyt mittarit sisältävät kysymyksiä, jotka eivät aivan vastaa sitä suuretta, jota ne pyrkivät mittaamaan. Tämän heikkouden tekijä myöntää itsekkin, mutta toteaa, että joutuu operoimaan niillä kysymyksillä, joita globaali WVS-kysely sisältää. Jotkut teesit rakennetaan myös nopeasti ja vähäisellä lähdeaineistolla. Esimerkiksi itseään suuremman päämäärän palveleminen esitetään kaikista tyydyttävimpänä elämäntapana ilman, että viitataan lainkaan tuoreeseen psykologiseen tutkimukseen aiheesta. Myös joidenkin kontrollimuuttujien poissaoloa voi kritisoida. Esimerkiksi elämäntyytyväisyyttä selittävässä laskelmassa ei kontrolloida BKT:ta suoraan, vaikka esimerkiksi yhteiskunnan ”länsimaisuus” ja ”demokraattisen traditi- on pituus” kontrolloidaan.

Näistä pienistä puutteista huolimatta kirjan empiirinen todistusvoima on vakuuttava ja monien mallien selitysovoima on kunnioitettavan korkealla tasolla. Kolmen edellä mainitun suuren teesin lisäksi Welzel osoittaa esimerkiksi, että yksilön oman toiminnan ja hyvinvoinnin kannalta keskeisintä ei usein ole hänen oma arvomaailmansa vaan häntä ympäröivän yhteiskunnan

¹ Acemoglu, Daron & Robinson, James A.: *Why Nations Fail – The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. London: Profile Books, 2012.

keskimääräinen arvomaailma. Lisäksi hän näyttää, että kasvussa oleva individualismi ei johda itsekkyyteen ja yksinäisyyteen vaan itse asiassa vahvistaa toisia kunnioittavia arvoja. Sosiaalisen pääoman heikkenemisestä länsimaissa on puhuttu paljon, mutta Welzel jakaa yhteisöllisyyden kahteen tyyppiin: pakotettuun ja itse valittuun. Vaikka parempi toimeentulo ja emansipatiiviset arvot vapauttavatkin meidät pakotetuista yhteisöistä, vahvistavat ne samalla itse valittuja yhteisöjä. WVS-aineiston pohjalta Welzel osoittaa, että ihmisten keskinäinen luottamus on globaalisti nousemaan päin, samoin epäitsekkyys ja keskinäinen välittäminen.

Kaiken kaikkiaan kirja esittää inspiroivan ja empiriaan perustuvan optimistisen näkemyksen ihmiskunnan historiasta. Olemme viimeisen viidensadan vuoden aikana pikkuhiljaa astuneet uuteen vaiheeseen ihmiskunnan historiassa. Tässä uudessa vaiheessa emansipatiiviset arvot ja toisista välittäminen ja keskinäinen luottamus ovat nousseet aivan uudelle tasolle, ja sitä myötä myös demokratiasta on tullut jatkuvasti leviävä yhteiskunnallisen järjestäytymisen muoto. Vaikka kehitys lähti liikkeelle Länsi-Euroopasta, on se erityisesti viimeisten vuosikymmenten informaationkulussa tahtuneiden murrosten ansiosta muuttunut aidosti globaalik-

si voimaksi. Kun ihmiset näkevät emansipatiivisten maiden vapaata elämäntapaa, tarttuu vapauden kaipuu heihinkin. Welzel ennustaakin, että ”lännen monopoli ihmiskunnan voimaannuttamisessa on ohitse” ja tulemme tulevaisuudessa näkemään maailman, joka on demokraattisempi, hyvinvoivempi ja suvaitsevampi. Ja koska emansipatiivisten arvojen nousu ennustaa myöskin ympäristöä kunnioittavien arvojen nousua, olemme matkalla kohti maailmaa, jossa ilmastonmuutoksen torjumiseksi välttämättömät poliittiset ratkaisut saavat yhä enemmän kannatusta. Toivoa vain sopii, että ehdimme tältä osin perille ennen kuin on liian myöhä.

Hyvinvointivaltion notkelmat – huono-osaisuutta kartoittamassa

ILARI ILMAKUNNAS

Valtaosalla suomalaisista asiat ovat hyvin, ja Suomi sijoittuu useiden erilaisten vertailujen perusteella maailman parhaiden maiden joukkoon. Kuitenkin myös Suomesta löytyy väestönosa, jonka voidaan sanoa elävän huono-osaisuudessa. Kaiken kaikkiaan väestön voidaan nähdä muodostavan salmiakkikuvi-
on mukaisen muodostelman, joka on keskeltä leveä ja ylhäällä ja pohjalla on kapeat kärjet. Pohjalla sijaitsevat kaikista huono-osaisimmat ja kärjessä hyvä-osaisimmat kansalaiset. Sosiaalinen etäisyys kärjen ja pohjan välillä on kasvanut. Tällaisen tilanne-

kuvan esittää hyvinvointisosiologian professori Juho Saari uusimmassa kirjassaan *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*.

Saaren analyysissä muukalaiskäsite, joka pohjautuu sosiologi Georg Simmelin tuotantoon, viittaa etenkin heikossa asemassa olevien marginalisoitujen ryhmien jäseniin. Heidän matalampi elintaso ja elämänlaatu sekä erot elämäntavassa ylläpitävät sosiaalista etäisyyttä suuren väestön hyvinvoivaan enemmistön nähden. Sosiaaliseen etäisyyteen vaikuttaa Saaren mukaan solidaarisuusvaje ja empatiaku-

Juho Saari
Huono-osaiset
Elämän edellytykset
yhteiskunnan pohjalla
Gaudeamus, 2015

lu, jotka luovat muukalaisuutta tuottavia rajoja. Solidaarisuusvaje viittaa haluttomuuteen osallistua heikoimpien ryhmien tulonsiirtojen ja palveluiden rahoitukseen ja empatiakuilu myötätunnon puutteeseen, joka pohjautuu näkemykseen huonompi-osaisten ansiottomuudesta. Näiden prosessien seurauksena kaikista huono-osaisimmista tulee